

TÖRÖK–MAGYAR JOGÁSZKAPCSOLATOK

STUDIES ON LEGAL RELATIONS BETWEEN THE OTTOMAN EMPIRE/THE REPUBLIC OF TURKEY
AND HUNGARY, CYPRUS, AND MACEDONIA

2017-ben jelent meg a neves berlini Klaus Schwarz Verlag kiadványaként Hamza Gábor professzor tanulmánykötete, amelyben a szerző Délkelet-Európára, egészen pontosan e térség jogász- és jogi kapcsolataira a jogtörténész szemével fókuszáló írásai olvashatók. A kötet magyar és angol nyelvű előszavát az annak szerkesztésében is közreműködő Hazai Kinga írta, a szintén e két nyelven olvasható utószavát Hóvári János történész, turkológus, volt ankarai nagykövet jegyzi, míg a szerzőt a néhai Hazai György professzor, turkológus méltatja (magyar, török és angol nyelven).

Jogász- és jogi kapcsolatokkal foglalkozó írásokat említettünk fentebb, valójában azonban számba venni is nehéz, milyen sok, jogász szemmel nézve izgalmas témakört fednek le a kötetben magyar, angol, német és török nyelven olvasható tanulmányok. E számos érdekes és szerteágazó kérdéskört a „török fél” kapcsolja össze, vagyis a vizsgált (gyakran sokoldalú) jogi kapcsolatok egyik oldalán mindig megtalálható az Oszmán Birodalom/Törökország, amely a történelem alakulása folyamán komoly befolyást gyakorolt a térségre mind jogi, mind politikai szempontból, s amelynek magánjoga szintén figyelemre méltó fejlődésen ment keresztül, különösképpen az elmúlt két évszázadban.

A kötet öt nagy szerkezeti egységből áll. Az első fejezetben a magánjog ciprusi szabályozásának történetét követheti nyomon az olvasó a Kr. u. 4. századtól egészen a 21. századig. A sziget története során számos nagyobb államalakulat részét képezte, így jogrendszerének fejlődését is számos külső hatás befolyásolta. Külön kiemelendő e fejlődéstörténetből az 1878 és 1959 közötti időszak, amelynek első felében, 1914-ig, Ciprus az Oszmán Birodalom részét képezte, de a Nagy-Britanniával kötött egyezmények alapján „a szultán átengedte azt a jogot, hogy [...] a brit kormány törvényeket és egyéb jogszabályokat hirdessen ki”. 1914-ben Nagy-Britannia annektálta Ciprust, 1928 és 1953 között pedig a brit jogrendszer érvényesült a szigetországban. Ciprus csak az 1959-es Ciprusi Szerződés értelmében vált függetlenné, majd 1974 júliusában *de facto* két államra szakadt. A tanulmányok a Ciprusi Köztársaság EU-csatlakozásával (2004) és alkotmányának rövid ismertetésével zárulnak. A második részben az iszlám jog és Magyarország sokrétű kapcsolatának fejezeteibe nyerhetünk bepillantást. A szerző ezt az évezredes történetet három részre osztja: „I. a legrégebb időktől a XIII. század végéig, II. 1541-től 1687-ig, III. 1878-tól 1918-ig”,

majd e sorrendben mutatja be a magyarságnak az iszlám világgal való kapcsolatát jogtörténeti szempontból. A leghosszabb, egyúttal talán legizgalmasabb rész kétségtelenül a második, a török hódoltság idején, Magyarország területén ténylegesen érvényesülő iszlám jog bemutatása és elemzése. Az első és a harmadik részben a szerző elsősorban a Magyarországon élő muszlimok helyzetével, valamint az ország területén való jelenlétük indokolta szükségeszerű jogi szabályozással foglalkozik.

A harmadik fejezetben a magánjog fejlődése és kodifikációja követhető végig az Oszmán Birodalomban/Törökországban a 19. és 20. században. A magyar olvasóknak mindenképpen érdekes információ lehet, hogy a Magyarországon reformkorként számon tartott időszak történelmileg azonos időben, az Oszmán Birodalomban is ugyanilyen jelentéssel és jelentőséggel bírt. Ennek során jött létre az alapvető fontossággal bíró, a magánjogot is tartalmazó kompiláció, a *Medzsellé*. Ezt követően a fő irányvonalakat e törvénymű megreformálása, illetve fokozatosan új törvényművekkel való felváltása határozta meg, amely folyamat egy új törvénykönyv elfogadásával ért véget 1926-ban, a svájci polgári törvénykönyv (ZGB, Schweizerisches Zivilgesetzbuch) recepciója révén. A 20. század második felében a török magánjog sajátos fejlődési utat járt be – erről, s a török jogi oktatás alapjairól is rendkívül értékes információkhoz juthat hozzá az olvasó e fejezetből.

A történelmi igényességgel kidolgozott, a macedón kérdést lebilincselően izgalmas politikatörténeti írásként feldolgozó negyedik fejezet értékes, s máshonnan nehezen pótolható történelmi ismeretekkel gazdagíthatja az olvasó tudását. A szerző ugyanis nem csupán a történelmi tényeket ismerteti, hanem – amennyire ez lehetséges – feltárja a mögöttük rejlő politikai megfontolásokat, s fontos, hogy mindezt a jogtörténész szemüvegén keresztül tárja az olvasók elé. E történelmi–politikai–jogtörténeti hármas szerkesztési elv teszi különösen értékessé a Macedónia függetlenségéhez vezető utat feldolgozó, két részből álló fejezetet.

Az I. részben a macedón kérdés középkori előzményeinek tömör, de alapos ismertetését követően a szerző elsősorban a 19. századi fejleményekre fókuszál, így vizsgálja például az 1875-ös macedón népfelkelést, az 1877/78-as orosz–török háborút, a Belső Macedón Forradalmi Szervezet (VMRO) helyzetét és tevékenységét, valamint az orosz és osztrák–magyar diplomaták által kidolgozott mürzstegi egyezményt. E folyamatok eredményeként ugyanis az Oszmán Birodalom fokozatosan kiszorult a térségből, s bár *de iure* továbbra is kiterjedt a hatalma e területekre, *de facto* egyre kevésbé volt képes befolyásolni a balkáni ügyek rendezését a 20. század első éveiben.

A II. rész az ún. ifjútürök forradalom kitörésétől folytatja a macedón kérdés tárgyalását, e rész tehát az I. világháborút közvetlenül megelőző, a két világháború közötti és a II. világháborút követő fejleményeket dolgozza fel. Ezek között említ-

hető az Oszmán Birodalom végleges kiszorulása a térség nagy részéről, a Szerb–Horvát–Szlovén (1929-től Jugoszláv) Királyság és Bulgária közötti konfliktusok a macedón területek vonatkozásában, majd a Macedón Köztársaságnak a Jugoszláv Szövetségi Népköztársaság egyik tagköztársaságaként való létrejötte. A tanulmány a mai Macedón Köztársaság (vagy ahogyan a diplomácia világában nevezik, az „Egykori Jugoszláv Macedón Köztársaság”¹) 1991-es függetlenedésével és alkotmánya legfontosabb rendelkezéseinek ismertetésével zárul.

Első pillantásra furcsa lehet, hogy egy alapvetően országok közötti, jogi relevanciával bíró kapcsolatokra fókuszáló tanulmánykötet önálló fejezetet szentel egy konkrét személynek, jogtudósnak is, ebben az esetben Schwarz András Bertalannak (1886–1953). Megismerve azonban életpályáját és tudományos munkásságát, mindjárt egyértelművé válik, nem is lehetne máshol indokoltabb az ő személyének kiemelése, mint éppen ebben a kötetben.

A kötet szerzőjének jó érzékkel összeválogatott munkái (Schwarz András Bertalan tudományos munkásságának ismertetése, valamint a születésének századik évfordulóján tartott előadás részlete), emellett számos, a jogtudóshoz kapcsolódó érdekes dokumentum másolatának (többek között két saját kezűleg írt önéletrajza, kordokumentumnak számító levelei stb.) közlése, amelyek tudománytörténeti jelentőséget is kölcsönöznek e résznek, a feladatnak maradéktalanul eleget tesznek: az olvasó e három forrásból harmonikus képet kaphat Schwarz András Bertalan életéről, munkásságáról és a török jogéletben, jogi oktatásban, egyszersmind a magánjog törökországi kodifikációjában betöltött szerepéről. Méltó módon állít tehát emléket a szerző e részben a több mint 130 éve született magyar jogtudós-nak. Számba venni is nehéz, milyen sok témakört fednek le a kötetben olvasható tanulmányok – valószínűleg ugyanilyen nehéz lenne mindazokat meghatározni, akik számára érdekes lehet a kötet. Érdeklődésre tarthat tehát számot mindazok körében, akik a magánjog kodifikációjának Délkelet-Európa országaiban lezajlott folyamatára kíváncsiak, vagy akik mélyreható bepillantást kívánnak nyerni a Balkán-félsziget 19–20. századi történelmébe, továbbá értékes információkkal szolgálhat azoknak, akik szeretnék megismerni, milyen szerepet játszott az iszlám jog a közép- és újkori Magyarország történelmében, s végül azoknak is, akik szeretnének bővebb ismeretekre szert tenni az Isztambuli Egyetem római jogi és magánjogi katedrájával is rendelkező egykori magyar professzoráról, Schwarz András Bertalanról.

Felismerve e kötetnek elsősorban a török–magyar jogászkapcsolatok fejlesztésében betöltött jelentőségét, a magunk részéről csatlakozunk Hóvári Jánoshoz,

¹ Egy Görögország és Macedónia által 2018. június 17-én aláírt megállapodás szerint Észak-macedón Köztársaság (Republika Severna Makedonija) lesz az ország új neve. Az ország nevének megváltoztatásáról szóló alkotmánymódosítási javaslatot a macedón parlament 2019. január 10-én fogadta el. (A szerk.)

aki a kötet utószavában úgy fogalmazott: „Reméljük, egyre több török diák keresi majd fel a magyar egyetemek jogi karait is. De jó lenne, ha magyar joghallgatók is egyre többen fordulnának meg török földön. Ehhez útravalót kapnak, e könyvből is, tanárunktól, Hamza Gábor professzor úrtól.”

(Gábor Hamza: Studies on Legal Relations between the Ottoman Empire/the Republic of Turkey and Hungary, Cyprus, and Macedonia. Selected Essays in Hungarian, English, German, and Turkish. Berlin: Klaus Schwarz Verlag, 2017, 189 o.)

Deák Péter

PhD-hallgató

Eötvös Loránd Tudományegyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Római Jogi és Összehasonlító Jogtörténeti Tanszék